

Anton Luka Šijanec

1. a

Gimnazija Bežigrad
četrtek, 26. marec 2020

Grška kultura in svet bogov

Zgodovina

Kazalo vsebine

1. Uvod v grško mitologijo.....	2
1.1. Viri.....	2
1.1.1. Literarni viri.....	2
1.1.2. Arheološki viri.....	2
2. Bogovi in verovanje.....	3
2.1. Delitev bogov v generacije.....	3
2.2. Delitev mitoloških bitij v kategorije po značaju.....	3
2.2.1. Bogovi.....	3
2.2.2. Junaki.....	5
2.2.3. Kralji.....	6
2.2.4. Mitološke pošasti.....	7
2.2.5. Druge osebe.....	7

Dokument: [sola/gimb/1/zgo/virus/grska](#)

Različica: 0.0.1

Skupen čas urejanja: 02:09:36

To delo je lahko prosto uporabljeno in licencirano v skladu z Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 3.0

1. Uvod v grško mitologijo

Grška mitologija je skupek mitov in naukov, ki pripadajo antičnim Grkom, v zvezi z njihovimi bogovi in junaki, naravo Sveta in izvorom ter pomenom njihovega kulturnega in ritualnega ravnanja. Bila je del vere v antični Grčiji. Sodobni znanstveniki se sklicujejo in preučujejo mite, da bi osvetlili verske in politične institucije antične Grčije in njeno civilizacijo ter spoznali naravo samega ustvarjanja mitov.

Arheološke najdbe so glavni vir podrobnosti o grški mitologiji, bogovi in junaki pa so bili vidni v dekoraciji številnih artefaktov. Geometrijski modeli na lončenini iz 8. stoletja pred našim štetjem prikazujejo prizore iz trojanskega cikla in dogodivščine Herakleja. V naslednjih arhaičnem, klasičnem in helenističnem obdobju se pojavijo homerski in številni drugi mitološki prizori, ki dopolnjujejo obstoječe literarne dokaze.

Grška mitologija je močno vplivala na kulturo, umetnost in literaturo zahodne civilizacije in ostaja del zahodne dediščine in jezika. Pesniki in umetniki iz antičnih časov do danes so izviral iz grške mitologije in odkrili sodobni pomen in pomen v temah.

Proučevalci grške mitologije so se imenovali mitografi.

1.1. Viri

Grška mitologija je danes znana predvsem iz grške literature in slikarstva iz geometričnega obdobja iz okoli 900-800 let pred našim štetjem. Pravzaprav se literarni in arheološki viri povezujejo, včasih se medsebojno podpirajo in včasih spopadajo; vendar je v mnogih primerih obstoj tega korpusa podatkov močan pokazatelj, da imajo številni elementi grške mitologije močne dejanske in zgodovinske korenine.

1.1.1. Literarni viri

Med prvimi literarnimi viri sta Homerjevi epski pesnitvi Iliada in Odiseja. Drugi pesniki so zaključili »epski cikel«, toda te pesmi so poznejše in manjše so zdaj skoraj izgubljene. Kljub svojem tradicionalnem imenu Homerske himne nimajo neposredne povezave s Homerjem. So zborovske hvalnice iz zgodnejših del tako imenovane Lirične dobe. Heziod, možni Homerjev sodobnik, v svoji Teogoniji (Izvor bogov) ponuja največji opis najzgodnejših grških mitov, ki se ukvarjajo z ustvarjanjem Sveta; izvor bogov, Titanov in Giantov; kot tudi izdelavo rodoslovja, folklore in etiološke mite. Heziodova Dela in dnevi so didaktična pesnitev o kmečkem življenju, vključuje tudi mite Prometeja, Pandore in Pet obdobj. Pesnik daje nasvete o najboljšem načinu, kako uspeti v nevarnem svetu, ki je postal še bolj nevaren zaradi njihovih bogov.

1.1.2. Arheološki viri

Odkritje mikenske civilizacije s strani nemškega amaterskega arheologa Heinricha Schliemann v 19. stoletju in odkritje minojske civilizacije na Kreti britanskega arheologa sira Arthurja Evansa v 20. stoletju je pomagalo razložiti številna obstoječa vprašanja o Homerjevih epiki in dokazalo

mnoge mitološke podrobnosti o bogovih in junakih. Na žalost so dokazi o mitih in obredih pri Mikencih in Minojcih povsem monumentalni, saj je bila Linearna pisava B (antična oblika grščine, najdena tako na Kreti kot v celinski Grčiji) uporabljena predvsem za zapisovanje zalog, čeprav so bila nekatera imena bogov in junakov ugotovljena.

2. Bogovi in verovanje

Grki so bili politeisti, kar pomeni, da so verjeli v več bogov. Bogovi so imeli dobre in slabe človeške lastnosti. Bili so le večji, mogočnejši in nesmrtni (nesmrtnost sta jim dajala nektar in ambrozija). Živel so na gori Olimp (sever Grčije, južno od Soluna), ljudje pa so jih častili v templjih in izvedeli njihovo voljo v preročiščih. Najbolj znano je preročišče v Delfih, prerokovale so Pitije (dajale so dvomljive ali dvoumne odgovore) in pa Zevsov tempelj v Olimpiji na Peloponezu, kjer so vsaka štiri leta so potekale olimpijske igre. V templju je stal tudi 15 m visok Fidijev kip Zevsa, ki je bil eno največjih čudes starega sveta.

V Starem Rimu je bilo ponekod razširjeno izročilo, da so grški bogovi bili v resnici ljudje, ki so bili zaradi svojega življenja na slabem glasu, vendar so jih drugi ljudje začeli častiti po božje zaradi izrednih dejanj. To naj bi pojasnilo tudi vse človeške lastnosti, vključno s slabimi, ki se pridevajo grškim bogovom, oziroma, kot se je izrazil rimski filozof Apolonij Apologet v svojem zagovoru (leta 185): »Bogove imenujejo takšne, ki so bili prej ljudje, kot dokazujejo njih bajke.

Pripovedujejo, da je bil Dioniz raztrgan, Heraklej živ na grmado postavljen, Zevs na Kreti pokopan. Temu ustrezno razpravljajo bajke o njihovih potomcih, ki jih pravtako poznamo iz bajk. Najbolj jih odklanjam zaradi njih maloprodnosti.«

2.1. Delitev bogov v generacije

Grške bogove se deli v generacije, t. j. različice, ponavadi po kronološkem zaporedju od prvega pojava oziroma zapisa. Po taki uvrstitvi se obravnavajo tri kategorije oziroma generacije:

- Otroci Gaje - prva generacija bogov
- Druga generacija bogov
- Tretja generacija bogov

2.2. Delitev mitoloških bitij v kategorije po značaju

Bogove lahko razdelimo tudi po značaju glede na uvrstitev v kontekst mitov. Kot primer lahko vzamemo pet kategorij.

2.2.1. Bogovi

- **Zevs:** poglavar vseh bogov, bog neba in nevihte. Predstavlja tudi čuvaja državne ureditve, zaščitnika pravice in boga svetlobe. Velja za kralja bogov na gori Olimp. Njegov simbol je hrast, v roki drži žezlo in strelo, ob njem pa je njemu posvečeni orel. Zevs je bil sprva vladar vsega, vendar se je z bratoma, Hadom in Pozejdonom dogovoril o vladanju z žrebom.

- **Pozejdon:** bog morja. Bil je sin Kronosa in Ree, njegova brata sta bila Zevs in Had, sestre pa Hera, Demetra in Hestija, ki jo je tudi snubil. Imel je ogromno ljubimk in ljubimcev, npr. Afrodito, Geo, Meduzo in Pelopsa. Poročen je bil z Amfitrio. Ustvaril je konje. Skupaj z Ateno sta ustvarila voz. V Trojanski vojni se je boril na strani Grkov, ker pa je Odisej oslepil njegovega sina, kiklopa Polifema, mu je poskušal otežiti vrnitev domov.
- **Hermes:** olimpski bog v grški religiji in mitologiji, sin Zevsa in Plejade Maje. Bil je drugi najmlajši med olimpskimi bogovi. Hermes je bog prehodov in meja. Opisan je kot hiter in prebrisan, ki se prosto giblje med svetovoma smrtnikov in bogov. Predstavljen je tudi kot odposlanec in glasnik bogov: priprošnjik med smrtniki in bogovi in spremljevalec duše v posmrtno življenje. Razumljen je bil kot zaščitnik in pokrovitelj pastirjev, tatov, govorništva in duhovitosti, literature in poezije, športnikov in športa, izumov in trgovine, cest, mej in popotnikov. V nekaterih mitih je prevarant in ukani druge bogove za lastno zadovoljstvo ali zaradi človeštva. Njegovi atributi in simboli so: herma, petelin, želva, denarnica ali torbica, krilate sandale in krilati klobuk. Njegov glavni simbol je grški kerikej ali latinski kerikej (kaducej) z dvema kačama, ovitima okoli palice in s krili na vrhu.
- **Apolon:** Zevsov in Letin sin ter Artemidin brat dvojček; bog svetlobe, pomladi, moralne čistoče in umetnosti, predvsem glasbe.
- **Atena:** grška boginja civilizacije, modrosti, tkanja, obrti in vojaške discipline. Imenovali so jo tudi Atena Palada. Je hči Zevsa in Metide. Atenina modrost obsega tehnično znanje tkanja in obdelovanja kovin. Posvečeni sta ji bili sova in oljka. Atena je oborožena boginja bojevnica in se je v grški mitologiji pojavljala kot pomočnica številnim junakom, med drugim Herakleju, Jazonu in Odiseju. Nikoli ni imela ljubimca, zato so jo pogosto imenovali Atena Devica.
- **Dioniz:** sin Zevsa in Semele; bog vina, plodnosti, veselja in razposajene objestnosti. Predstavlja polnost duha, njegovo prepljavljanje dogodkov kot nenehna indiferenca v prid užitku ali veselju. Posebej so ga častili na otokih Egejskega morja. V rimski mitologiji mu odgovarja Bakhus.
- **Erida:** sestra boga Aresa; boginja prepira in nesloge. Med zbrane boginje je vrgla zlato jabolko z napisom za najlepšo in s tem izzvala spor, ki ga je razrešil Paris v korist Afrodite.
- **Eros:** bog ljubezni, poželenja in spolnosti; oboževan pa je bil tudi kot božanstvo plodnosti. Njegovo ime je koren besed kot erotika. Po Hesiodu je skupaj s Tartarjem, Gajo in Niksom vzniknil iz Kaosa. Pozneje je veljal kot sin Afrodite in Aresa; njegova žena je Psihe. V umetnosti je pogosto upodobljen z lokom in puščicami, s katerimi cilja ljudi, in v zadetih se vname ljubezen. Po legendi ima poleg zlatih puščic ljubezni tudi železne puščice, ki vnamejo sovraštvo.
- **Helij:** bog sonca. Zjutraj se s sončno vprego povzpne iz morja, zvečer se pa vanj vrača.
- **... in ostali**

2.2.2. Junaki

- **Ahil:** najpomembnejši grški heroj v boju za Trojo; Homer ga opisuje kot lepega in hrabrega vojščaka; velja za prototipskega hoplitskega bojevnika. Ahil, poveljnik Mirmidoncev, je sin kralja Peleja in morske nimfe Tetis, soproga Dejdameje in oče Neoptolema.
  - Po številnih legendah, vključno s Staiusom in njegovim nedokončanim epom je mati Ahila potopila v reko Stiks, da bi ga naredila neranljivega in s tem nesmrtnega. Ker ga je pri tem držala za peto, ni postal popolnoma neranljiv.
  - Med obleganjem Troje se je sprl z vojaškim poveljnikom Ahajcev (Grkov), Agamemnonom (Menelajevim bratom), zaradi odvzete sužnje Briseide. Le boginja Atena je Ahilu preprečila umor kralja, na koncu se je zadostil s tem, da ni več hotel sodelovati v bojih. Grška stran je zaradi izgube najdrznejših borcev (Ahila in njegovih Mirmidoncev) začela izgubljati, vendar trmastega Ahila niti odposlanci pod vodstvom prebrisanega Odiseja niso mogli prepričati, naj se omehča. Šele potem, ko je Hektor, trojanski princ, ubil njegovega najboljšega prijatelja Patrokla, se je Ahil vrnil v boj. V dvoboju je Hektorja premagal in v maščevalnem srdcu njegovo truplo vlekel okoli obzidja Troje. Ker se mu je zasmilil Hektorjev oče, plemeniti trojanski kralj Priam, mu je vrnil sinovo truplo, da ga je lahko pokopal z vsemi častmi. Paris, drugi Priamov sin, Hektorjev brat in mož ugrabljene Helene, ga je ubil z zastrupljeno puščico, ki jo je vodil Apolon, tako da ga je zadel v edino ranljivo mesto (Ahilova peta), čeprav se njegova smrt ne omenja v Iliadi, vendar se mnogi strokovnjaki s tem strinjajo. Zaradi različnih legend še danes velja Ahilova peta za mesto šibkosti. Po teh legendah je poimenovana tudi Ahilova tetiva.
- **Heraklej:** najslavnejši grški junak. Bil je eden mnogih nezakonskih otrok vladarja Zeusa. Njegova mati je bila zemljanka Alkmena. Že kot otrok se je razlikoval od svojih vrstnikov, kajti bil je zelo močan. Dečku je prerokoval slavni slepi prerok Tejrezias. Napovedal mu je, da bo v življenju napravil mnogo junaških del in postal nesmrten. Heraklej je imel sorodnika kralja Evristeja.
- **Odisej:** kralj grškega otoka Itaka, sin Avtolikove hčere Antikleje in Laerta (ali Sizifa), mož Penelope in oče Telemaha.
  - Odisej je junak Homerjevega epa Odiseja in heroj Trojanske vojne, katere izid naj bi bil odločilen zaradi njegove domislince lesenega konja, imenovanega Trojanski konj, v katerem so se skrivali vojaki. Po desetletnem blodnem potovanju nazaj na rodni otok je pobil vse snubce svoje žene.
  - Homer ga opisuje kot pogumnega in spretnega moža, ki je po modrosti podoben bogovom. V nevarnosti je iznajdljiv in kos najhujšim preizkušnjam. Pred očmi ima samo vrnitev domov. V Odiseji se zaplete v ljubezensko zvezo s Kirko, pri kateri je nekaj časa bival in se ustavil pri Kalipso, so smrtnice Navzikae se vede prijazno.
- **... in ostali**

2.2.3. Kralji

- **Sizif:** kralj in ustanovitelj mesta Korint.
  - Sizif je dal na skali nad novo ustanovljenim mestom Korint zgraditi veličasten grad, ki pa ni imel pitne vode. Zato je Sizif poskušal priti do izvira sveže vode preko bogov. Izkoristil je spor med kraljem bogov, Zevsom in rečnim kraljem Azopom. Azopu je izdal, kje se skriva Zevs, in v zameno za informacijo mu je Azop daroval izvir pitne vode na gradu. Zevs je sizifovo dejanje razjezilo, zato je ponj poslal Tanatosa, smrt. Sizif je smrt zvijsko ujel in jo zaprl v temnico. Od takrat naprej ni umrl več noben človek na svetu. Zevs je še enkrat pobesnel in poslal boga Aresa, da je osvobodil smrt, ki je Sizifa odpeljala v Hades. Sizif, ki je pričakoval tak rezultat, je že pred tem naročil ženi, naj ne žaluje za njim in mu ne položi v grob darov, ki jih je bilo po tedanjih šegah treba priložiti mrtvemu. Žena ga je ubogala in je celo slavila njegovo smrt. Sizif je v Hadesu tarnal nad njenim početjem in si izbral, da mu je Tanatos dovolil izhod iz Hadesa, da bi ženo opomnil na njene dolžnosti. Sizif je tako pobegnil iz sveta mrtvih in priredil veliko zabavo na račun bogov. To je Zevs tako razjezilo, da je namenil Sizifu naložiti grozno kazen in ga poslati v Tartar. Ponovno je ponj poslal Tanatosa, ki se je z njim vrnil v Hades.
  - Za kazen za njegove grehe proti bogovom je bil Sizif vržen v Tartar med največje grešnike. Tam je moral za kazen valiti ogromno skalo na vrh hriba. Vsakič, ko je pririnil skalo skoraj na vrh, pa mu je le-ta ušla in se skotalila na vznožje. Tako kazen bo po grški mitologiji opravljal celo večnost. Še danes obstaja za kakšno delo brez smisla izraz Sizifovo delo.
- **Tantal:** kralj Lidije.
  - Tantal je bil kot sin kralja bogov Zevsu eden redkih smrtnikov, ki mu je bilo dano udeleževati se pojedini bogov na Olimpu. Bil je njihov ljubljenec in varovanec. Zaradi vsega tega si je začel Tantal domišljati, da je enak bogovom, saj je pil njihov nektar in jedel ambrozijo z njihove mize.
  - Tantal je v Tartaru čakala grozna, večna kazen. Zevs ga je privezal na sredino reke in poskrbel, da je bil večno žejen. Kadarkoli pa se je sklonil do bistre vode, ki mu je segala do brade, da bi se odžejal, se je gladina umaknila. Tako je bila voda vedno le en palec od Tantalovih ust, doseči pa je ni mogel. Še danes pravimo groznemu trpljenju »tantalove muke«.
- **Minos:** kretske kralj; sin Zevsu in Evrope. Njegova žena je rodila pošast Minotavra, ki ga je Minos zaprl v labirint, ubil pa ga je Tezej s pomočjo Ariadninega čudežnega meča in klobčiča. Minos je umrl na Siciliji, kjer so ga vrgli v krop.
- **... in ostali**

2.2.4. Mitološke pošasti

- **Lernajska Hidra:** je v grški mitologiji htonska brez imena vodna zver podobna kači z devetimi glavami, od katerih je bila ena nesmrtna in je živela v lernajskem močvirju v Argolidi. Bila je tako strupena, da je bila smrtonosna tudi njena sled. Bila je sestra Himere, Sfinge in Kerberja.
  - Heraklej je tej večglavi pošasti odsekal glave, in ker sta za vsako odsekano glavo zrasli dve novi, je štrclje osmodil z ognjem. V krvi ubite pošasti je pomočil svoje puščice, ki so postale smrtonosne.
- **Minotaver:** pošast s človeškim telesom in bikovo glavo.
  - Kralj Minos je nekoč pripravljaval žrtvovanje bika bogu Pozejdonu. Pred tem je molil, da bi mu Pozejdon poslal bika, ki bi mu ga žrtvoval. Iz morja je res prišel čudovit bel bik, ki je bil Minosu tako všeč, da se je odločil, da ga obdrži in žrtvuje drugega bika iz svoje črede. To je razjezilo Pozejdona, ki se je Minosu maščeval tako, da je povzročil, da se je njegova žena zaljubila v bika in z njim spočela otroka, ki je bil pol človek in pol bik.
- **Sfinga:** krilata pošast, ki je imela sprednji del device in zadnji del leva. Živela je v Tebah, natančneje pred tebanskih obzidjem, kjer je vsakemu popotniku zastavila vprašanje: „Kdo hodi zjutraj po štirih, opoldne po dveh in zvečer po treh?“ in ubila vsakogar, ki nanj ni znal odgovoriti. Ojdip je odkril rešitev, nakar se je Sfinga vrgla v prepad.
- **Meduza:** na izmed treh sester gorgon, grozna pošast s kačami namesto las. Kogarkoli je pogledala v oči, je na mestu okamenel.
  - Meduzo je ubil Perzej, tako, da je pred njo nastavil svoj ščit, da se je v njega videla in okamenela na mestu, potem ji je odsekal glavo, a njena moč okamenjevanja je še zmerom delovala. Kasneje jo je podaril Ateni, ki mu je pri tem dejanju pomagala skupaj s Hermesom. Po grški mitologiji naj bi strupene kače nastale iz kapelj krvi, ki je polzela iz torbe, v kateri je Perzej nosil Meduzino glavo.
- **...in ostali**

2.2.5. Druge osebe

- **Andromeda:** heroinja in princesa. Je hči etiopskega kralja Kefeja in Kasiopeje. Kot spravno dejanje za skrunitev njene matere, ki se je imala za lepšo kot Nereide, so jo prikovali na skalo ob morju, kot žrtev za mitološko morsko zver Ketosa. Perzej jo je osvobodil in vzel za ženo. Rodila mu je veliko otrok, med drugim Persesa, mitološkega očeta perzijskih kraljev. Za kazen so grški bogovi njo, Perzeja, njene starše in Ketosa spremenili v ozvezdja ali zvezde.
- **Nimfa:** lepa ženska bitja v naravi, ki se lahko naredi nevido.
- **Muza:** boginja umetnosti in znanosti. Bilo jih je devet, njihov vodja pa je bil Apolon.
- **... in ostali**